

УДК 342.9(477)

Олексій Остапенко

Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти
доктор юридичних наук, професор
Oleksiy.I.Ostapenko@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9833-3043>

Оксана Баїк

Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права,
психології та інноваційної освіти,
доктор юридичних наук, професор
Oksana.I.Bayik@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4819-7722>

ПРО ВОЄННИЙ СТАН ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕЖИМУ

<http://doi.org/10.23939/law2023.40.134>

© Остапенко О., Баїк О., 2023

У статті проаналізовано теоретико-правові підходи щодо поняття, змісту і методики введення та функціонування одного з різновидів адміністративно-правового режиму – режиму воєнного стану, а також взаємозв'язку між правовими категоріями «обмеження», «заборона», «обов'язок», які є складовими частинами адміністративно-правових режимів.

Зауважено, що сучасні підходи щодо аналізу воєнного стану, як особливого виду адміністративно-правового режиму, орієнтуються насамперед на його законодавче визначення, у якому закріплено конституційні положення щодо основ національної безпеки, а також правового режиму воєнного стану. Однією з підстав введення режиму воєнного стану є військова агресія зі сторони іншої держави із застосуванням збройних сил чи інших формувань.

Водночас з'ясовано, що сучасні підходи щодо завдань держави і суспільства на період воєнного стану, певною мірою, мають історичний взаємозв'язок з працями науковців минулих часів.

Підкреслено, що правовий режим воєнного стану свідчить про тимчасову передачу загального публічного управління органам військової влади з наданням їм надзвичайних повноважень. Передусім це стосується: 1) здійснення охорони громадського порядку з метою забезпечення суспільної і державної безпеки; 2) покладення на громадян за потребою додаткових обов'язків, спрямованих на належне функціонування еконо-

міки, відновлення та побудову об'єктів, споруд для потреб економіки та підвищення обороноздатності збройних сил країни.

Проаналізовано критерії розмежування правових режимів надзвичайної ситуації і воєнного стану.

Зроблено висновок про те, що наявні обмеження та заборони мають тимчасовий характер і викликані вчиненням військової агресії зі сторони Росії до України. Водночас адміністративно-правові заборони в умовах воєнного стану є способом забезпечення законності в діяльності органів публічного управління. Крім того, адміністративно-правові обмеження та заборони є основою для попередження деліктної та кримінально-карної поведінки всіх без винятку суб'єктів адміністративно-правових відносин на період дії правового режиму воєнного стану.

Ключові слова: адміністративно-правовий режим; воєнний стан; заборони; обмеження; обов'язок.

Постановка проблеми. Верховна Рада України у разі оголошення Указу Президента України про введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях у дводенний строк збирається на засідання з метою затвердження Указу про введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях (п. 31 ст. 85 Конституції України). Варто зазначити, що Указ Президента України про введення правового режиму надзвичайного стану скріплюють підписами Прем'єр-міністр України і міністр, відповідальний за акт та його виконання (ст. 106 Конституції України). Крім того, парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ст. 101 Конституції України), а також у разі необхідності Верховна Рада України в межах своїх повноважень для виконання контрольних функцій може створювати тимчасові спеціальні слідчі комісії для проведення розслідування з питань, що становлять суспільний інтерес (ст. 89 Конституції України).

Отже, метод введення воєнного стану означає сукупність організаційно-правових та інших способів впливу, які використовують органи державної влади, спрямованих на оборону країни від військової агресії, що загрожує безпеці населення, державі, з наданням відповідних повноважень уповноваженим на це органам військово-цивільних адміністрацій та інших органів публічного управління [1], для здійснення керівництва у сфері забезпечення оборони, громадської безпеки і порядку. Метод введення воєнного стану може поєднувати диспозитивну та імперативну (примусову) форми виконання як обмежень, так і заборон, яким властивий зазвичай тимчасовий характер.

Аналіз дослідження проблеми. Метою введення воєнного стану є створення умов для відбиття або запобігання від нападу на країну, щодо якої існує реальна загроза посягання на її суверенітет, незалежність, територіальну цілісність та інші сторони людської життєдіяльності. Ці та інші проблеми, що пов'язані з регулюванням адміністративно-правових відносин в умовах воєнного стану, розглянуто науковцями, серед яких: В. Б. Аверьянов, В. М. Бевзенко, Ю. П. Битяк, В. В. Богущкий, В. М. Гаращук, І. С. Гриценко, М. В. Ковалів, Т. О. Коломоєць, В. К. Колпаков, Ю. С. Шемшученко та інші.

Мета статті полягає у досягненні наукового результату в процесі дослідження теоретико-правових підходів щодо поняття, змісту і методики введення та функціонування одного із різновидів адміністративно-правового режиму – режиму воєнного стану, а також взаємозв'язку між правовими категоріями «обмеження», «заборона», «обов'язок», які є складовими частинами адміністративно-правових режимів.

Виклад основного матеріалу. Загальне визначення терміна «правовий режим» передбачає певну сукупність відповідних зобов'язань, які повинні додержуватись суб'єктами публічного управління у сфері регулювання суспільних відносин. Водночас характеристика адміністративно-правового режиму поєднує відповідні засоби адміністративно-правового регулювання з використанням методів імперативного впливу на діяльність уповноважених суб'єктів щодо забезпечення і додержання наявних різновидів режиму. До адміністративно-правових режимів належить група надзвичайних режимів, які мають специфічні ознаки, що впливають на зміну адміністративно-правового статусу суб'єктів як зі сторони органів публічного управління, так і щодо громадян України в частині певних обмежень, заборон, додержання і виконання яких є обов'язковим.

В. В. Богуцький, аналізуючи законодавство України, виділяє три основні різновиди надзвичайних режимів: 1) надзвичайний стан; 2) надзвичайна екологічна ситуація; 3) воєнний стан [2, с. 286]. Свого часу професор М. М. Цитович, розглядаючи надзвичайні заходи, пов'язані із захистом державного ладу, звернув увагу на думку професора Ленінга, який зазначав, що коли існуванню держави загрожує небезпека, то спасіння держави від неї є одним із важливих завдань державної влади, яка наділена широкими повноваженнями, в тому числі і введенням тимчасових обмежень щодо прав і свобод громадян [3, с. 277]. М. М. Цитович також згадував Монтеск'є, який стверджував, що можуть траплятися випадки, коли потрібно на деякий час накинути на свободу покривало так, як колись покривали статуї богів [3, с. 277].

Варто зазначити, що проект Адміністративного Кодексу УНР (розділ 7, артикули 180–191), який передбачав, що застосування надзвичайних заходів охорони державного ладу здійснюється шляхом оголошення виняткового і воєнного стану, під час дії якого органи державної влади мають право видавати обов'язкові постанови про охорону державного ладу і безпеки; посилювати заходи адміністративного впливу, застосовуючи: позбавлення волі до трьох місяців; примусові роботи без позбавлення волі до шести місяців; штраф; висилати за межі місць проживання осіб, визнаних небезпечними для громадського ладу, та позбавлення їх права самовільного пересування; проводити ревізію майна; припиняти роботу підприємств, установ, організацій [4, с. 98–99].

Сучасні підходи щодо аналізу воєнного стану, як особливого виду адміністративно-правового режиму, орієнтуються насамперед на його законодавче визначення, у якому закріплено конституційні положення щодо основ національної безпеки (п. 17 ст. 92 Конституції України), а також правового режиму воєнного стану (п. 19 ст. 92 Конституції України) [5]. Однією з підстав введення режиму воєнного стану є військова агресія зі сторони іншої держави із застосуванням збройних сил чи інших формувань. Відповідно до норм міжнародного права під «агресією» варто розуміти застосування збройних сил іншої країни проти суверенітету, політичної незалежності та територіальної цілісності країни. Обов'язковою ознакою агресії є ініціатива першого застосування збройних сил країною, яка вчиняє напад.

Відповідно до норм міжнародного права до актів агресії належать:

- 1) напад збройних сил іноземної держави на іншу державу;
- 2) будь-яка анексія території держави із застосуванням збройних сил;
- 3) бомбардування збройними силами іншої держави території країни нападу;
- 4) блокада портів та берегів країни збройними силами іншої країни;
- 5) напад збройних сил на збройні сили іншої країни незалежно від місця їх дислокації;
- 6) надання іншою країною території для нападу з неї збройними силами іншої країни;
- 7) вчинення диверсій, терористичних актів, які посягають на безпеку населення, органи державної влади та інші сторони людської життєдіяльності.

Варто зазначити, що військова агресія зі сторони Росії, яка переросла у неоголошену війну проти України, означає продовження імперської політики захоплення (К. Клаузевіц), яка є однією з великих бід, завдаючи страждань людству, водночас посягаючи на релігію, державу, сім'ю (М. Лютер). Наслідки війни щодо цивілізованих народів є найгіршими: відбувається взаємознищення найкращих і найхоробріших людей, які є основою розвитку нації, суспільства, держави.

Під час визначення стану війни важливо насамперед встановити не обсяг насильницьких дій, а факт, чи ведуться вони за збереження, головно мирних зв'язків між сторонами, що перебувають у спорі, чи при одночасному розриві мирних відносин або після їх розриву [6, с. 116, 867].

Сучасні підходи до завдань держави і суспільства на період воєнного стану певною мірою мають історичний взаємозв'язок з працями науковців минулих часів. Зокрема, авторський колектив навчального посібника «Основи військового управління» (2016 р.) розглядає воєнний стан як особливий правовий режим, що вводиться в Україні або окремих її місцях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і законних інтересів людини і громадянина та юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [7, с. 342].

Т. О. Коломоєць, розкриваючи зміст режиму воєнного стану, визначає його як особливий правовий режим, введення якого зумовлено загрозою нападу, небезпекою для державної незалежності України та інших особливостей, що впливають на функціонування органів державної влади [8, с. 202]. Особливий зміст правового режиму воєнного стану професор Т. О. Коломоєць пов'язує з наявністю реальної загрози, яка може виявлятися у різних формах. Досить широкий перелік ознак, які характеризують зміст поняття «воєнний стан», закріплено у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [9], в якому йдеться про особливий правовий режим, що вводиться в Україні або окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень.

Правовий режим воєнного стану, який вводиться Президентом України за згодою Верховної Ради України в окремих районах або загалом у країні, свідчить про тимчасове передання загального публічного управління органам військової влади з наданням їм надзвичайних повноважень. Передусім це стосується: 1) здійснення охорони громадського порядку з метою забезпечення суспільної і державної безпеки; 2) покладення на громадян за потребою додаткових обов'язків, спрямованих на належне функціонування економіки, відновлення та побудову об'єктів, споруд для потреб економіки та підвищення обороноздатності збройних сил країни.

До особливостей правового режиму воєнного стану належать:

1) обмеження і заборона для громадян країни та осіб, які в ній тимчасово перебувають (іноземці, особи без громадянства, біженці, внутрішньо переміщені особи);

2) забезпечення режиму воєнного стану в країні здійснюється Збройними Силами та прирівняними до них військовими формуваннями для: а) охорони громадського порядку і безпеки в державі; б) запобігання та відбиття агресії зі сторони іншої держави;

3) наявність в органів державної влади на період дії правового режиму воєнного стану вносити зміни та доповнення до нормативно-правових актів з метою належного функціонування економіки, забезпечення соціальних потреб населення;

4) обмежений характер дії воєнного стану у часі та просторі. В Указі Президента України про введення правового режиму воєнного стану повинні бути визначені: дата і час, з якого починає діяти воєнний стан; коридори (межі) території, на якій вводиться режим воєнного стану;

5) на час дії правового режиму воєнного стану не припиняється діяльність органів судової влади.

За загальним правилом варто розмежовувати правові режими надзвичайної ситуації і воєнного стану. Так, правовий режим надзвичайної ситуації залежить від внутрішніх надзвичайних обставин, які склалися в країні чи на окремих її територіях, об'єктах і мають один або декілька напрямів загроз та небезпеки надзвичайної ситуації: антропогенної, біологічної, природної, техногенної. Водночас правовий режим воєнного стану передбачає як обмеження, так і заборони, які вводяться в країні з метою захисту від зовнішньої загрози (наприклад, військова агресія Росії від 24 лютого 2022 року проти України). Також привертає увагу те, що на період правового режиму воєнного стану законодавець уводить в дію тимчасові конституційні обмеження і заборони окремих прав, свобод до громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Статтею 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод передбачено право держав, які ратифікували Конвенцію, на відступ від зобов'язань під час надзвичайної ситуації, під якою варто розуміти війну або іншу суспільну небезпеку, що загрожує життю нації, але лише в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим її зобов'язанням згідно з міжнародним правом [10, с. 9].

В історичному аспекті, якщо розглядати право у період Української революції (1917–1921 рр.), то законодавство як Центральної Ради до проголошення Української Народної Республіки в універсалах, деклараціях, постановах, ухвалах, рішеннях мали обмеження і заборони, які стосувалися захисту молоді української демократії до волі, до права самостійного порядкування своїм життям та інших напрямів формування Української державності [11, с. 374], так і законодавство Української держави часів гетьмана П. Скоропадського передбачало обмеження і заборони, які підлягали обов'язковому додержанню. Так, наприкінці травня 1918 р. гетьман проголосив вільну торгівлю хлібом та іншими продуктами. Та незабаром з'явився наказ Міністерства продовольчих справ, де вказувалося, що воно не відміняє державної монополії на хліб і що ніякі закупівлі хліба поза Державним бюро не допускаються [11, с. 387].

Законодавство Директорії також передбачало обмеження і заборони та інші жорстокі дії за їх порушення. Так, була заборона на дроблення земель з висококультурним хліборобством, які переходили у користування трудових спілок [12, с. 413–417]. Зазначимо, що заборона та обмеження свободи для громадян повинно мати нетривалий час.

Відносини між людиною і державою завжди мали як обмеження, так і заборони. Філософи щодо обмежень і заборон, пов'язаних з реалізацією прав, свобод людини і громадянина, дотримувались різних за змістом думок. Так, Лао-Цзи вважав, що коли в країні багато законів, які обмежують чи забороняють права і свободи людини, то народ стає біднішим. На думку Овідія, у людини завжди є цікавість і бажання прямувати до того, що обмежено чи заборонено. Професор Київського університету святого Володимира Н. Х. Бунге, розглядаючи юридичні відносини між землевласниками і землеробами, звертав увагу студентів на те, що серед обмежень і заборон у Сполучених Штатах Америки (1776–1782 рр.) була заборона торгівлі рабами [13, с. 128]. Так, застосування адміністративно-примусових заходів у вигляді обшуку і вилучення заборонених предметів мали обмеження щодо проведення цих дій уночі, крім окремих випадків з обов'язковим записом про ці дії у протоколі обшуку [4, с. 77].

Для науки адміністративного права, яка має власний понятійний апарат, що побудований і розвивається на основі взаємопов'язаних і взаємодійних між собою понять та категорій, важливим є відображення поняття «обмеження», яке означатиме певний рівень адміністративно-правового захисту суспільних відносин. Логіко-правове утворення цього поняття потребує наукового визнання його доцільності та закріплення для подальшої характеристики адміністративно-правових обмежень як різновиду додержання законності в умовах воєнного стану.

Варто зауважити, що збільшення обсягу поняття «адміністративно-правові обмеження» є можливим за допомогою доповнення його терміном «заборона», який означає беззастережне дотримання, що треба безвідмовно виконувати відповідно до вимог суспільства або виходячи з власного сумління [14, с. 450]. Природа адміністративно-правових обмежень характеризується тим, що:

- 1) зберігається необхідність у забезпеченні конституційних прав, свобод і законних інтересів, реалізація яких здійснюється у неповному обсязі;
- 2) встановлюються певні межі дозволеного й недозволеного в поведінці людей;
- 3) трапляються приписи щодо обмеження чи заборони певних дій (наприклад, Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [9], Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [15]);
- 4) передбачено опис протиправних дій чи бездіяльності, а також санкції у відповідних адміністративно-правових нормах;
- 5) норми адміністративного права передбачають як обмеження, так і заборони в регулюванні відносин між фізичними та юридичними суб'єктами у сфері публічного управління.

Обмеження, що пов'язані з діяльністю суб'єктів публічного управління та фізичних осіб, можна умовно поділити на: 1) «м'які» обмеження; 2) «жорсткі» обмеження. Сутність «м'яких» обмежень пов'язана з вимогами щодо запобігання та врегулювання інтересів суб'єктів, реалізація яких має обмежений зміст (наприклад, дія комендантської години в умовах воєнного стану). Так, можуть мати місце тимчасові «м'які» обмеження окремих посадових повноважень суб'єктів публічного управління (наприклад, з використанням бюджетних коштів на витрати, що не пов'язані з оборонними заходами та обороноздатністю держави). «Жорсткі» обмеження в умовах воєнного стану свідчать про часткову або повну заборону припинення діяльності суб'єктів, яка пов'язана з виконанням функцій, що не мають актуального змісту для суспільних потреб.

Професор В. К. Колпаков, розглядаючи конституційно-правові засади відповідальності за адміністративні правопорушення, зауважує, що Конституцією України передбачено не більше десяти підстав для обмеження прав та свобод людини і громадянина, тоді як Європейською конвенцією з прав людини та Міжнародним пактом про громадянські та політичні права передбачено близько двадцяти п'яти таких підстав [16, с. 385].

Обмеження, введені від 24 лютого 2022 р., є тимчасовими на період дії правового режиму воєнного стану, вони не суперечать вимогам, закріпленим у ст. 64 Конституції України. До обмежень, які можуть бути під час оголошення мобілізації (крім цільової) та введення воєнного стану, належать: зупинка дії нормативно-правових актів, що передбачають скорочення чисельності, обмеження комплектування або фінансування Збройних Сил України, інших військових формувань чи правоохоронних органів спеціального призначення (п. 8 ст. 4 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію») [15].

Аналізуючи сутність і зміст правових заборон, які впливають на різноманітні сторони суспільних відносин, зазначимо, що тлумачення заборон полягає у наявності встановлених нормами права певних правил поведінки суб'єктів, з накладенням на них обов'язків утримуватися від вчинення дій, що суперечать нормам права [6, с. 717]. Крім того, термін «заборона» не дозволяє робити, здійснювати що-небудь, тобто не вчиняти дій, які суперечать тим чи іншим правилам суспільного життя [14, с. 232].

Заборона не вчиняти певні дії, що суперечать інтересам юридичних та фізичних осіб, за своєю спрямованістю має активний характер, а її забезпечення передбачає певну законслухняну поведінку, що гарантує виконання суб'єктами норм права, які містять ту чи іншу заборону.

Заборона порушувати врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, як слушно зауважує професор В. К. Колпаков, впливає на виникнення відносин деліктного змісту, що можуть мати до їх виявлення латентний характер, передбачають фіксацію у вигляді юридичного факту, а також застосування адміністративної відповідальності до порушника відповідних заборонних норм [16, с. 400].

Адміністративно-правовий зміст заборон у законодавстві України є доволі різноманітним, що свідчить про достатній захист прав, свобод і законних інтересів фізичних, юридичних осіб і держави зокрема. Заборони є складовими елементами в діяльності державних службовців та інших суб'єктів у сфері публічного управління. Нинішня правова оцінка заборон потребує подальшого

дослідження, що пов'язано з наявністю об'єктивних і суб'єктивних обставин, які впливають на життєдіяльність і суспільства, і держави. Сутність адміністративно-правових заборон визначається нормами, які характеризують різновиди правових режимів, що введені й діють у сфері публічного управління як формально, так і неформально. Сьогодні, з урахуванням введеного в Україні воєнного стану, широко відомий принцип «дозволено все, що не заборонено законом» тимчасово не працює, однак це не порушує прав і свобод громадян та юридичних осіб.

Варто зазначити, що сьогодні актуальна вимога про виконання «обов'язку – заборони» не лише конкретним громадянином, вона стосується й інших громадян, а в окремих випадках і держави. Саме держава, шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, врегульовує суспільні відносини, порушення яких забороняється. Термін «обов'язок» характеризує одну із конституційних вимог, що закріплена у ст. 68 Конституції України, яка передбачає точне і неухильне виконання громадянами та юридичними особами законів України, що своєю чергою є основою законності в регулюванні адміністративно-правових відносин. Такий підхід дозволяє збільшувати кількість ознак, які характеризують адміністративно-правові заборони на вищому рівні правового регулювання.

Висновки. Узагальнюючи розгляд положень, що характеризують адміністративно-правовий зміст режиму воєнного стану, зазначимо, що наявні обмеження та заборони мають тимчасовий характер і викликані вчиненням військової агресії зі сторони Росії до України. Водночас адміністративно-правові заборони в умовах воєнного стану є способом забезпечення законності в діяльності органів публічного управління. Сьогодні їх є стільки, скільки необхідно для додержання правового режиму воєнного стану. Крім того, адміністративно-правові обмеження та заборони є основою для попередження деліктної та кримінально-карної поведінки всіх без винятку суб'єктів адміністративно-правових відносин на період дії правового режиму воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про утворення військових адміністрацій: Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 68/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> (дата звернення: 31.08.2023).
2. Адміністративне право: підручник / Ю. П. Битяк (кер. автор. кол.), В. М. Гарашук, В. В. Богуцький та ін.; за заг. ред. Ю. П. Битяка, В. М. Гарашука, В. В. Зуй. Харків: Право, 2010. 624 с.
3. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира: у 2-х кн. (пам'ятки правничої думки Київського університету) : Кн. 2 / укл. І. С. Гриценко, В. А. Короткий; за ред. І. С. Гриценка. Київ: Либідь, 2010. 464 с.
4. Адміністративне право і процес УНР в екзилі: невідома правничка спадщина України / укладачі: І. С. Гриценко, В. М. Бевзенко, С. О. Коваль, А. І. Бевз, І. В. Паламарчук, О. В. Гура, А. В. Кравченко, Р. С. Сметанюк; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. І. С. Гриценка. Київ: Дакор, 2015. 500 с.
5. Конституція України: чинне законодавство станом на 05 січня 2021 р.: Офіц. текст. Київ: Правова Єдність, 2021. 64 с.
6. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ: Вид-во «Юридична думка», 2012. 1020 с.
7. Основи військового управління: навч. посіб. / М. М. Тищенко, В. В. Богуцький, Є. І. Григоренко; за заг. ред. М. М. Тищенка. Харків: Юрайт, 2016. 352 с.
8. Коломоєць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
9. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 14.09.2023).
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: збірник законодавчих актів станом на 21 березня 2014 року: (Відповідає офіц. текстові). Київ: Алерта, 2014. 96 с.
11. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 1.: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. Харків: Право, 2008. 728 с.

12. Директорії, Рада Народних Міністрів Української Народної Республіки: док. І матеріали: у 2 т. Т. 2. Київ: Вид-во Олени Теліги, 2006. 586 с.
13. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. (пам'ятки правничої думки Київського університету). Кн. 1 / укл. І. С. Гриценко, В. А. Короткий; за заг. ред. І. С. Гриценка. Київ: Либідь, 2010. 440 с.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк.: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. 864 с.
15. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 21.09.2023).
16. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / за заг. ред. Ю. П. Битяка. Харків: Право, 2008. 576 с.

REFERENCES

1. *Pro utvorennia viiskovykh administratsii: Ukaz Prezidenta Ukrainy* (2022, February 24). No. 68/2022 [On the formation of military administrations: Decree of the President of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/68/2022#Text> (accessed 31.08.2023).
2. Bytiak Yu. P. (ed.). (2010). *Administratyvne pravo* [Administrative law]. Kharkiv: Pravo. [In Ukrainian].
3. Hrytsenko I. S. (ed.). (2010). *Police law at St. Volodymyr University. Kn. 2* [Politseiske pravo v Universyteti Sviatoho Volodymyra. Book 2]. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian].
4. Hrytsenko I. S. (ed.). (2015). *Administratyvne pravo i protses UNR v ekzyli: nevidoma pravnycha spadshchyna Ukrainy* [Administrative law and the process of the UNR in exile: unknown legal heritage of Ukraine]. Kyiv: Dakor. [In Ukrainian].
5. *Konstytutsiia Ukrainy* [Constitution of Ukraine]. Kyiv: Pravova Yednist. 2021. [In Ukrainian].
6. Shemshuchenko Yu. S. (ed.). (2012). *Velykyj encyklopedychnyj jurydychnyj slovnyk* [The Great encyclopedic legal dictionary]. Kyiv: Vyd-vo «Jurydychna dumka». [In Ukrainian].
7. Tyshchenko M. M. (ed.). (2016). *Osnovy viiskovoho upravlinnia: navch. posibnyk* [Fundamentals of military management: a study guide]. Kharkiv: Yurait. [In Ukrainian].
8. Kolomojets T. O. (2011). *Administratyvne pravo Ukrayiny. Akademichnyy kurs: pidruchnyk* [Administrative law of Ukraine. An academic course: a textbook]. Kyiv: Yurinkom Inter. [In Ukrainian].
9. *Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrayiny* (2015, May 12). No. 389-VIII [About the legal regime of martial law: Law of Ukraine]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (accessed 14.09.2023).
10. *Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod* [Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms]. Kyiv: Alerta. 2014. [In Ukrainian].
11. Tsvik M. V. (ed.). (2008). *Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy. T. 1 : Metodolohichni ta istoriko-teoretychni problemy formuvannia i rozvytku pravovoi systemy Ukrainy* [The legal system of Ukraine: history, state and prospects. T. 1: Methodological and historical-theoretical problems of the formation and development of the legal system of Ukraine]. Kharkiv: Pravo. [In Ukrainian].
12. *Dyrekotorii, Rada Narodnykh Ministriv Ukrainskoi Narodnoi Respubliky. T. 2* [Directories, Council of People's Ministers of the Ukrainian People's Republic. Vol. 2]. Kyiv: Vyd-vo Oleny Telihy. 2006. [In Ukrainian].
13. Hrytsenko I. S. (ed.). (2010). *Police law at St. Volodymyr University. Kn. 1* [Politseiske pravo v Universyteti Sviatoho Volodymyra. Book 1]. Kyiv: Lybid. [In Ukrainian].
14. Yeroshenko O. (ed.). (2012). *Velykyj tлумачnyj slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Donetsk: TOV «Glorija Trejd». [In Ukrainian].
15. *Pro mobilizatsiinu pidhotovku ta mobilizatsiiu* (1993, October 21st). No. 3543-XII [About mobilization training and mobilization]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (accessed 21.09.2023).
16. Bytiak Yu. P. (ed.). (2008). *Pravova systema Ukrainy: istoriia, stan ta perspektyvy. T. 2: Konstytutsiini zasady pravovoi systemy Ukrainy i problemy yii vdoskonalennia* [The legal system of Ukraine: history, state and prospects. Vol. 2: Constitutional foundations of the legal system of Ukraine and problems of its improvement]. Kharkiv: Pravo. [In Ukrainian].

Дата надходження: 29.09.2023 р.

Oleksiy Ostapenko

Lviv Polytechnic National University,
Professor of the Department of Administrative and Information Law
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Doctor of Law, Professor
Oleksiy.I.Ostapenko@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9833-3043>

Oksana Baik

Lviv Polytechnic National University,
Professor of the Department of Civil Law and Procedure
Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education,
Doctor of Law, Professor
Oksana.I.Bayik@lpnu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4819-7722>

ON MARTIAL STATUS AS A SPECIAL TYPE OF ADMINISTRATIVE-LEGAL REGIME

The article analyzes the theoretical and legal approaches to the concept, content and methodology of the introduction and functioning of one of the varieties of the administrative-legal regime – the martial law regime, as well as the relationship between the legal categories of «restriction» «prohibition», «obligation», which are components of administrative and legal regimes.

It is noted that modern approaches to the analysis of martial law, as a special type of administrative-legal regime, are oriented, first of all, to its legislative definition, which enshrines constitutional provisions on the foundations of national security, as well as the legal regime of martial law. One of the reasons for imposing martial law is military aggression by another state using armed forces or other formations.

At the same time, it was found that modern approaches to the tasks of the state and society during the period of martial law, to a certain extent, have a historical relationship with the works of scientists of the past.

It is emphasized that the legal regime of martial law indicates the temporary transfer of general public management to the military authorities with the granting of extraordinary powers. First of all, this applies to: 1) implementation of public order protection in order to ensure public and state security; 2) imposition of additional duties on citizens, as necessary, aimed at the proper functioning of the economy, restoration and construction of objects, structures for the needs of the economy, and increasing the defense capability of the country's armed forces.

The criteria for distinguishing between the legal regimes of emergency and martial law are analyzed.

It was concluded that the existing restrictions and bans are temporary in nature and caused by Russia's military aggression against Ukraine. At the same time, administrative and legal prohibitions under martial law are a way to ensure legality in the activities of public administration bodies. In addition, administrative-legal restrictions and prohibitions are the basis for preventing tortious and criminal-punishment behavior of all subjects of administrative-legal relations, without exception, during the period of the legal regime of martial law.

Keywords: administrative-legal regime; martial law; prohibitions; restrictions; obligation.